

Greenpeace International

SVĚDECTVÍ ČERNOBYLU

Greenpeace, duben 1996

ÚVOD

Je tomu právě deset let, co vybuchl čtvrtý reaktor jaderné elektrárny v Černobyli a způsobil kontaminaci rozsáhlých oblastí a zničil životy miliónů lidí. Tisíce z nich ještě stále žijí na zamořeném území Ukrajiny, Běloruska a Ruska a další tisíce z celého bývalého Sovětského svazu stále zápasí s následky z doby, kdy jako dobrovolníci pomáhali likvidovat následky havárie. Ukrajina ještě navíc řeší problém, co dělat s poškozeným reaktorem a oblastí zakázané zóny.

Statistické údaje shromážděné během posledních deseti let (i když byly v prvních několika letech po nehodě přísně tajné) vypovídají o rozsahu této katastrofy. V této zprávě jsme se zaměřili na situaci na Ukrajině. Nicméně podobný obrázek je k vidění v Bělorusku a v některých více zasažených oblastech Ruska.

Podle údajů ukrajinského Statistického úřadu na území kontaminovaném černobylskou nehodou žilo 17 223 700 lidí. Bylo zasaženo okolo 12 oblastí (regionů), čítajících 2 095 osad. Ty jsou rozděleny do čtyř zón podle úrovně radioaktivního zasažení.

Ačkoliv všichni obyvatelé žijící v zakázané zóně, tedy na území do třiceti kilometrů od černobylské elektrárny, měli být evakuováni, žije tam v současné době ještě 556 lidí. Buď se tam po evakuaci sami vrátili nebo z nějakého důvodu nebyli evakuováni vůbec. V druhé zóně, v oblasti s nejvyššími hladinami kontaminace, bylo obyvatelům zaručeno právo na evakuaci. Přesto tam nyní v 69 osadách žije 11 124 lidí. V třetí zóně se nachází 810 osad s 477 886 obyvateli.

Velký počet lidí bydlí v oblastech označených jako část čtvrté zóny. Celkový počet lidí žijících v oblasti kontaminované radiací tak dosahuje počtu 2 280 777. Celkem 3 048 318 obyvatel Ukrajiny, včetně 644 249 dětí a mládeže, získalo status oběti černobylské katastrofy. V důsledku podlomeného zdraví nebo úmrtí ztratilo 4 000 ukrajinských rodin své živitele. Mezi ně patří 400 rodin z Kyjeva, 615 rodin z Kyjevské oblasti, 267 z Žitomirské oblasti, 248 z Charkovské oblasti, 206 z Doněcké oblasti a 206 z Dněpropetrovské oblasti.

Toto jsou oficiální údaje, mnoho lidí si však myslí, že skutečnost je mnohem horší. Do těchto čísel totiž nejsou započítány 3 milióny lidí žijící v hlavním městě Kyjevě, které se nachází necelých 100 kilometrů od Černobyli. Obyvatelé Kyjeva byli po havárii vystaveni spadu obsahujícímu

i radioaktivní jod. Podle výzkumu provedeném v Institutu atomového výzkumu a v Geologickém institutu Ukrajinské národní akademie věd, měl být Kyjev klasifikován jako část třetí zóny. Městská rada a samospráva města na to několikrát upozornily nejvyšší představitele vlády, ale nebylo jim to nic platné. Tak by se totiž počet oficiálních obětí a těch, co měli být evakuováni, zvýšil o téměř 4 milióny.

Od roku 1986 dochází ke stálému zhoršování zdravotního stavu ukrajinského obyvatelstva; zvyšuje se úmrtnost a snižuje porodnost, takže jsme svědky negativního populačního růstu. I když lze tento jev připsat částečně na vrub hospodářské krizi, která zachvátila celý region po rozpadu SSSR, statistiky ukazují, že zdravotní problémy jsou mnohem horší v kontaminovaných oblastech. Na těchto územích došlo k nejprudšímu nárůstu kardiovaskulárních chorob, poruch nervového systému a krevních onemocnění a stejně tak i k nárůstu případů rakoviny a rozsáhlého oslabení imunitního systému. Ukrajinští lékaři o tomto vývoji vědí, ale nemají dostatečné prostředky na to, aby jej mohli náležitě kontrolovat.

SVĚDECTVÍ Z PRIPJATI

V době nehody bydlelo přibližně 5 000 zaměstnanců černobylské elektrárny se svými rodinami v nedalekém městečku Pripjať. Město bylo evakuováno ráno druhý den po nehodě, kdy byly hladiny radioaktivity nebezpečně vysoké. Nicméně řada pracovníků zůstala, aby pomohla při likvidaci havárie.

Vida Troščuková je vdova. Její manžel Volodimir pracoval jako řidič, který přivážel a odvážel vojáky na nebezpečná místa během likvidace černobylské havárie.

26. dubna 1986 v noci manžela probudil poplach. Vrátil se domů až příští den večer. Patřil mezi řidiče rozvážející armádu, která se po poplachu na místo dostavila jako první. Řidiči museli s nákladáky nějaký čas čekat v "zrzavém lese", ale měli rozbité dozimetry, takže nikdo neví, jaké dávky radiace dostali. V témže roce jel Volodimir do této zóny ještě několikrát, celkem tam odpracoval 152 hodin. V roce 1987 při řízení auta náhle ztratil vědomí a způsobil nehodu. Byl to ale zkušený řidič, dlouhou dobu pracoval na severu, aniž by měl podobné problémy. Nemyslím si, že to byla jen náhoda.

Poté se jeho zdravotní stav zhoršil. Trávil dlouhé hodiny ve frontách po nemocnicích, kde ho nemohli vyšetřit a poskytnout mu lékařské ošetření. V roce 1990 se jeho zdravotní stav náhle zhoršil tak, že musel na šest měsíců do nemocnice na různé testy. Lékaři zjistili, že má v důsledku radiace poškozený nervový systém, a byl zaregistrován jako invalida druhého stupně.

Na podzim roku 1994 mu začalo být hůř. V kyjevském radiologickém středisku ve Svjatošinném zjistili, že má zánět jater. Neměli ale žádné léky, kterými by ho léčili, tak ho poslali domů. Šel na okresní kliniku, kde si stěžoval na bolesti v páteři. Odvezli ho do sanatoria v Jevpatorii na Krymu. Domů se ale vrátil ještě více nemocný. V březnu 1995 mu v černobylské nemocnici pro likvidaci havárie našli sekundární rakovinu jater a páteře. Lékaři chtěli lokalizovat primární rakovinu, ale nepodařilo se jim ji najít, takže zemřel v květnu.

Je mi 49 let a jsem nezaměstnaná. V mém věku je moc těžké, skoro nemožné, najít za současné situace práci. Černobylské veřejné organizace nám daly 7 miliónů karbovanců a dvě penze, abychom mu mohli zaplatit pohřeb. To je všechno. Stát, který mi zabil manžela, nevidí, že moje rodina potřebuje pomoc. Přežij, jestli to dokážeš.

Černobyl teď vrhl svůj stín i na mého syna Igora. V letech 1988 - 89 sloužil v armádě v Kovpytech, v Černohivské oblasti, která byla v důsledku Černobylu silně kontaminovaná. Nyní je podobně jako můj manžel vážně nemocný. Ztrácí se mi před očima a to ani nemá status černobylské oběti. Jak můžu já, bez peněz, o všechno ožebračená, pomoci svému synovi? Černobyl mi vzal všechno, co jsem měla. Žijeme teď jako bezcenné svinstvo na smetišti lidstva.

Vasilij Osipovič Kotětskij měl noční službu v černobylské elektrárně v tu noc, kdy došlo k nehodě. Dostal potvrzení, že je likvidátorem černobylské nehody (1986) a je držitelem Uznání 1. třídy číslo 003833, Série A.

V noc výbuchu jsem měl službu u hlídací čtyř černobylské atomové elektrárny. Ještě si pamatuji, jak lidé bojovali s tou neviditelnou obludou, která unikla na svobodu. Moje rodina byla evakuována z Pripjati, ale my jsme do té doby, než nás vystřídali, zůstali ve službě.

Během prvních několika let po nehodě jsem začal mít zdravotní potíže, ale připisoval jsem je prvním těžkým měsícům, kdy jsem se musel přizpůsobit novému prostředí, vyrovnat se s rodinnými problémy, s problémy se zaměstnáním a bydlením a řadě dalších důvodů.. Jenže během posledních tří let se to ještě zhoršilo, i když nekouřím a nepiju moc alkohol. Já i moje

Žena jsme teď uznáni jako invalidé třetího stupně. Můj šestnáctiletý syn a devítiletá dcera mají také určité zdravotní potíže, spojené s následky černobylské havárie. Jsme typická pripjaťská rodina likvidátorů.

Popsali spoustu papíru o tom, jakou pomoc a kolik peněz věnují na ochranu zdraví obětí, které byli vystaveny radiaci. Ale já jsem z toho ještě vůbec nic nedostal. Možná ty peníze utrácení nějak jinak. Možná je úsilí profesionálních lékařů namířeno špatným směrem. Koho mám soudit?

Na západě Ukrajiny není žádné rehabilitační nebo léčebné středisko pro černobylské oběti. Okresní lékaři nás posílají do různých nemocnic nebo do úzce specializovaných lékařských oddělení. Ale naše složité zdravotní problémy vyžadují celkovou lékařskou péči. Nevzpomínám si na ani jeden den za poslední dva roky, kdy bych se cítil dobře. Co mám dělat, když mi na moji lékařskou kartu neustále potvrzují: encefalopatie druhého stupně, dolichostigma, gastritida, cholecystitida, chronická prostatitida, hemeroidy, funkční potíže levé srdeční komory a další zdravotní potíže? Co mám dělat, když já nebo moje žena často masírujeme nohy dceři, která sténá bolestí a přitom se snaží nevzbudit bratra a sousedy? A pak jde ráno do školy a cítí se unavená? To nám nikdo ještě nevysvětlil, ani nám neřekl, co jí vlastně je.

Často nás přijímají v různých lékařských zařízeních, ale často si naše návštěvy nikam nezapíší. Několikrát do roka nás pošlou na léčení na neurologii, urologii nebo chirurgii. Ale je to jen pouhá formalita, vůbec nám to nepomáhá.

Získat poukaz do sanatoria je velice obtížné. Musíme navštívit spoustu úředníků a státní předpisy pro přidělování poukazů a odškodnění se mění každý rok. Vyžaduje to spoustu času, úsilí a energie, což se nakonec nevyplatí, když si vezmete to léčení, které nám stejně zdraví nezlepší. A to všechno stojí tolik peněz. Kam se krucinál poděly ty léky zdarma? Systém přidělování odškodnění a plateb černobylským obětem spoustu problémů spíš nadělal, než aby je vyřešil. Nikdo mi nevyplácí žádné prémie, bez ohledu na to, jak tvrdě pracuji, snižují mi plat a hrozí mi, že přijdu o místo. Neustále vzrůstá tlak propustit mě ze zaměstnání - moje funkce se už neobjevuje na seznamu pracovních míst. Velice často pociťuji, že se mě jako pracovníka chtějí zbavit.

Stávající systém je byrokratický, uráží lidskou důstojnost. Je nesmírně ponižující každému ukazovat všechna potvrzení, opatřovat mnohonásobné kopie dokumentů, klanět se před každým nadutým byrokratem, když jsou vaše práva zaručena zákonem. Stále nemáme půdu, i když nám ji už před lety slíbili místní státní úředníci. Naše bytová situace se nezlepšila. Nemůžeme začít soukromě podnikat, i když nám nebylo ještě 40 let. Chceme se dožít toho, až se děti postaví na vlastní nohy. Chtěli bychom jim dát trochu štěstí. To je hlavním smyslem našeho života. Nejpodstatnější a nejhmotnější pomoc dostáváme od německé charitativní organizace "Pomoc Ukrajině" z Mnichova. Bez přehánění můžu říct, že bez jejich pomoci by naše rodina nikdy nevyšla. Jsme jim za jejich pomoc skutečně upřímně vděční.

Třináctiletá Evgenie Dudarová byla z Pripjati evakuována stejně jako její nejlepší kamarádka Olga, která zanedlouho dostala rakovinu.

Byli jsme s Olgou kamarádky od dětství, odnepaměti, protože naši rodiče byli přátelé. Byly jsme víc než sestry - naprosto nerozlučné. Začaly jsme spolu chodit do školy, navštěvovaly jsme stejné hodiny hudební výchovy, trávily jsme spolu volný čas a měly podobné záliby.

Na jaře se Olga necítila dobře a lékaři zjistili, že má zhoubný nádor v křížové kosti. Ihned ji operovali a několik dní se cítila lépe. Ale pak se jí vrátily nesnesitelné bolesti. Byla moc smutná, že dlouho nemohla hrát na klavír. Naším snem bylo, že po skončení školy spolu budeme studovat na konzervatoři. Nedovedete si představit, s jakou rozhodností chtěla chorobu překonat, ale za chvíli byla zpátky v nemocnici.

Ochrnuly jí nohy a krátce na to i ruce. Maminka mi řekla, že moje kamarádka brzy zemře. Nemohla jsem tomu uvěřit. Olga byla šťastná, když jsem ji v nemocnici navštívila, sedla si k její posteli a hladila ji po zádech tam, kde měla ten nádor. Po tom se cítila trochu lépe. Měla strašné bolesti a skoro pořád plakala. Modlila se, aby jí někdo pomohl, ale my jsme jí pomoci nemohli. Doktoři jí nechtěli dát morfium, říkali, že ho mají málo a že ho nemůžou všechno použít na jednoho umírajícího. Jeden doktor nám neomalenež řekl, ať si ji vezmeme umřít domů.

Ležela se zaťatými zuby a tiše naříkala. V posledních dnech svého života byla skoro pořád zticha, protože všechno, i zvuky, jí působilo strašné bolesti. Ale já jsem pořád ještě nevěřila, že umře. Snila jsem o tom, že se jednoho krásného dne stane zázrak a my spolu ruku v ruce poběžíme domů z té ošklivé nemocnice. Jenže žádný zázrak se nestal a smrtelný zápas mé kamarádky pokračoval. Byla při vědomí do poslední chvíle. Olga věděla, že umírá, a jenom si přála umřít co nejdřív, aby se zbavila té strašné bolesti. Zároveň chtěla hrozně moc žít a dělala si starosti, co si bez ní počnu.

Nevím, jak bez ní žít. Víím, že takovou kamarádku už nikdy nenajdu. Ztratila jsem půlku života, půlku sama sebe, půlku světa. Proč dospělí způsobili takové neštěstí? My jsme nic neudělaly. Mně a mé kamarádce byly tři roky, když reaktor explodoval. Čeká mě stejný osud jako Olga?

Alexander Motornov, 47 let, v době nehody byl řidičem autobusu a posléze byl zaměstnán při likvidaci následků havárie.

Začal jsem tu pracovat pár let před nehodou a od prvního dne jsem byl likvidátor. Téměř okamžitě po nehodě jsme začali používat "obrněná vozidla", obyčejné autobusy vyrobené ve Lvově, ale se zvláštním vybavením, s olověnými pláty, hermetickými dveřmi a zvláštními úpravami v prostoru pro cestující. Větralo se přes filtroventilační zařízení. Tyhle vozy jsme používali do října 1986 a pak jsme je vyměnili za jiné, už bez olověných plátů. Díky mým přímým zkušenostem, zkušenostem z první ruky, mohu říct, že se nedělala žádná pořádná dekontaminace lidí, ani žádné kontroly dávek záření. Většina z nás věděla, jak by se to mělo dělat, všichni z nás sloužili v armádě a prošli kurzy civilní obrany. Taky jsem pracoval v požární jednotce, která byla první u ohně, a o těchhle věcech jsme se učili. Víím, jak se má měření provádět a v roce 1986 nikdo nedal dohromady záznamy ozáření jednotlivých osob a nikdo neprováděl kontrolu dávek záření. Dávky si vymysleli a vypočítali podle nějakých záhadných metod. Je mi jasné, že šlo o příkaz z Moskvy - skutečné dávky ozáření utajit.

Bylo to jako z hororu. Než se stala ta nehoda, pořádal jsem zrovna večírek pro mého nejstaršího syna, který měl jít na vojnu. Pak najednou v noci slyším strašný hluk, který otřásl okny. Nikdo tomu nevěnoval pozornost, až když se mě ráno zeptal soused, jestli jsem slyšel atomový výbuch. Nemohli jsme uvěřit, že jaderný reaktor vybuchl. Šel jsem do vedlejší místnosti, abych se podíval z okna, a nevěřil jsem svým očím. Čtvrtá jednotka ležela v troskách, šlo z ní světlo a stoupal z ní kouř. Řekl jsem svému nejmladšímu synovi, aby zůstal doma, a běžel jsem do práce mé ženy, abych ji varoval, ať je opatrná. Pak jsem se snažil najít svého nejstaršího syna.

Ten den to v Pripjati vypadalo strašně. Lidé se procházeli po ulicích, děti si hrály v zahradách. Nikdo se nechoval podle instrukcí pro takovou situaci. Dokonce pripjaťský trh byl otevřený, i když bylo z tržiště vidět hořící reaktor. Radiace je na tomto místě u mostu ještě stále vysoká, jaká tedy asi byla před deseti lety? Vůbec nikdo nesledoval ani hladiny radiace ani dávky ozáření, které lidé během těch prvních deseti dní, kdy dávky byly nejvyšší, dostali. Nikdo jim neřekl, co se děje nebo jak se v takové situaci chovat. Dozimetry, které byly dodány později, byly rozbité.

My řidiči jsme byli důležití, takže dávky, které jsme dostali, samozřejmě podceňovali. Neměli jsme se kde umýt a o naše auta se nikdo nestaral. V říjnu jsem vyměnil svůj obrněný autobus a začal měřit radiaci. Byla hodně vysoká, jak v kabině řidiče, tak hlavně v prostorách pro cestující. To mě nepřekvapilo, protože auto nikdo neuklízelo a nikdo tam nedal filtry. Říkám si, kolik bych tam toho naměřil, kdybych si autobus neuklízelo sám? Ty samé autobusy bez olověného opancéřování později používali v zóně.

LIKVIDÁTOŘI

Po černobylské havárii bylo povoláno asi 800 000 dobrovolníků z řad armády a civilního obyvatelstva z celého SSSR, aby pomohli s likvidací následků nehody. Řada z nich dostala nesmírně vysoké dávky radiace, která poškodila jejich zdraví.

Galina Maximovna Krjuková, z vesnice Mageriv v Žovkivské oblasti u Lvova ztratila svého manžela poté, co byl poslán do Černobylu, aby tam opravoval autobusy.

Kdykoliv si vzpomenu na Černobyl, začne mě bolet srdce, protože tato tragédie se stala pro naši rodinu tragédií osobní. Žili jsme v Galičině, několik stovek kilometrů od Polissji. V době nehody jsme já i můj manžel Alexander Oles Grigorovič Krjukov, narozený roku 1958, pracovali ve Lvovském autobusovém závodě. Jezdila jsem s elektrickým vozíkem. Můj muž byl také řidič a také přezkušoval autobusy. Byl jedním z nejšikovnějších dělníků v závodě, a proto mu možná vždy dávali ty nejzodpovědnější úkoly. V únoru 1987 Olese poslali do zóny jako vedoucího týmu opravářů, spravit autobusy vyrobené ve Lvově, se kterými se tam jezdilo. Pamatuji se, jak jsme věnovali všechny naše úspory na fondy pro Černobyl, jak jsme pracovali směny navíc, jak jsme darovali krev. Všechno to jsme dělali proto, abychom pomohli překonat tu katastrofu. Do zóny se posílala ta nejlepší vozidla, protože jsme věděli, jak je to strašné, a chtěli jsme pomoci, jak jen to bylo možné. Pamatuji se, jak jsme vypravili naše muže na cestu, jak byli hrdí, že byli vybráni právě oni. Byla jsem pyšná, že můj Oles byl jmenován vedoucím skupiny.

Oles se vrátil za několik týdnů. Hrdě vjel s autobusem na dvůr a umyl ho u studny. Ještě dnes z ní bereme pitnou vodu. Naše trápení začalo v říjnu 1988. Malý Oles se nám narodil s vrozenou vadou, pravou ruku měl paralyzovanou a atrofovanou, pravá noha měla omezenou hybnost. Potom mu zjistili ještě další choroby - mozkovou obrnu, hybné ochrnutí pravé strany těla, epilepsii, lymfodemopatii, abnormálně vyvinutý žlučový, tupozrakost u obou očí, zbytnění štítné žlázy, problémy se žlázami, chronický zánět mandlí a zvětšená játra a slezinu. Bylo by možná jednodušší sepsat nemoci, kterými netrpěl.

Po té osudné cestě jako by se můj manžel zbláznil. Stal se z něj naprosto jiný člověk. Zavrhl svůj domov. Nevím proč - buď to byl následek ozáření nebo fakt, že se mu narodil postižený syn, nebo obojí. Každopádně nás opustil. Nechal mě samotnou se dvěma syny (mám staršího syna z prvního manželství). Nemohl si najít žádné bydlení, nemohl nalézt klid v duši. Můj milovaný Oles ztratil všechno, zdraví a vůli žít. Když se rozhodl pro návrat, bylo už pozdě. Vrátil se vážně nemocný a pak zemřel na srdeční infarkt (16. května 1993). Zemřel opuštěný, jako štvaná zvěř. Podobně jako synovi mu zbytněla štítná žláza. To léto byl také můj starší

syn po lékařské prohlídce uznán za invalidu třetího stupně kvůli vředu na dvanáctníku a mírné kardioskleróze. Bylo mu 18 let.

Ostatní muži z černobylské skupiny také onemocněli. Žádný z nich teď nežije normálně. Ale najdete nějakou rodinu v Galičině nebo jinde na Ukrajině, která by žila normálně? Naši rodinu zachvátil smutek. Hodně jsem toho viděla, když jsem bojovala za život malého Olesy. Viděli jsme řadu různých lidí, dobrých a špatných. Ale obecně těch dobrých bylo víc. Hodně nám pomohly odbory z Lvovských autobusových závodů, i když měly svých problémů také dost. Pomohly nám finančně a sehnaly nám zadarmo poukázky do sanatoria. Pomohly nám také různé další organizace spojené s Černobyli, jako Černobylské děti a Černobylský svaz Ukrajiny. Hodně nám pomohly německé charitativní organizace. Dostali jsme od nich oblečení, jídlo a věci do domácnosti. Chtěla bych jim za jejich pomoc upřímně poděkovat, hlavně lidem z Mnichova a Glenu, kteří nám posílali balíky.

Takže s touhle pomocí se Olův zdravotní stav pomalu zlepšoval. Letos začal chodit do školy. Je pro nás velice důležité, že není trvale upoután na lůžko, že chodí sám do školy a snaží se dělat všechno, co dělají zdravé děti. Jenom nevím, jak přežijeme tuhle zimu. Za peníze a odškodnění si nemůžeme koupit ani dost chleba. Cena chleba a léků neustále stoupá. I když jsou recepty pro oběti z Černobyli zdarma, léky prostě nejsou k mání, dokud za ně nezaplatíme. Účty za plyn jsou tak vysoké, že si dvakrát rozmyslíme, než něco uvaříme dětem, a to ani nemluvě o topení. Loňskou zimu jsme přečkali s tím, co jsme vypěstovali na zahradě, ale letos nebyla prakticky žádná úroda. Někdy v noci, když všichni spí, se mi chce otevřít kohoutek s plynem a všechno to skoncovat. Nevím, jaký mají pocit ostatní lidé, ale my z Černobyli cítíme, že se blíží další katastrofa. Modlím se k Bohu, abych se mýlila.

Jurij Ziljuk je novinář, který se účastnil likvidace černobylské havárie. Byl jedním z mužů v záloze, takzvaných "partyzánů",

zmobilizovaných sovětským Ministerstvem obrany, aby se spolu s profesionálními vojáky podíleli na tomto úkolu.

Do Černobylu jsem se dostal prostřednictvím vojenské registrace a odvodní kanceláře. V roce 1986 jsem pracoval v ediční radě novin Kirgizský komsomolec. Co se týče mé vojenské kvalifikace, jsem velitel sekce radioaktivního a chemického průzkumu. Spolu s milióny ostatních sovětských občanů jsem cítil, že Černobyl je otřesen strašnou katastrofou. Chtěl jsem pomoci svým lidem a státu vyrovnat se s touto havárií. Dobře se pamatuji na fronty dobrovolníků, jako jsem byl já, u odvodních míst. Lékařské komise pečlivě vybíraly kandidáty a odmítaly ty, kteří nebyli úplně zdraví. Ne každý dobrovolník měl altruistické pohnutky - někteří lidé si jen chtěli vydělat peníze, protože věděli, že je v Černobylu dobře zaplatí.

Byl jsem přijat. Nejdříve byla naše jednotka poslána do běloruské oblasti Polessje sousedící s Ukrajinou, kde jsme zkoumali rozsah radioaktivní kontaminace. Řada z nás s tím nebyla spokojena a posílala zprávy našim vojenským velitelům, ve kterých jsme je žádali, aby nás převedeli do Černobylu. Asi za měsíc byly naše prosby vyslyšeny a byli jsme přemístěni do zóny.

Černobyl byl jako město na frontové linii. Všude byla armáda. Ale bylo tam také hodně civilního obyvatelstva a prostory bývalé místní školy sloužily jako ubytovna. Od toho dne se všechno změnilo. Ráno nás posadili na nákladák a vyrazili s námi směrem k Černobylu. Seděl jsem uprostřed na dřevěné lavici a díval se dírou v plachtě na okolí elektrárny. V pozadí bylo na ranní obloze ohromné rudé slunce. Brzy naše auto zastavilo u třetího bloku. Nasadili jsme si respirátory a v řadách jsme vstoupili do elektrárny. Naším úkolem bylo uklidit střechu třetího reaktoru - suť ze zničeného čtvrtého reaktoru. Prošli jsme několika místnostmi a dostali se do velké místnosti s ventilací. Dozimetry okamžitě zareagovaly a začaly měřit hladiny ozáření. Hladina radiace uvnitř byla relativně nízká, ale začala být dost vysoká v oddělení blízko čtvrtého bloku.

V té místnosti jsme čekali dlouhé hodiny. Byli jsme netrpěliví a snažili se uhádnout, co nás čeká. V době oběda nás vzali do jídelny v prostorách elektrárny. Byla nahuštěná k prasknutí vojáky. Až tady jsme pocítili hektické tempo likvidace havárie.

Po obědě nás seřadili do řad a rozdělili do dvou skupin. Já jsem šel s první četou nahoru do prvního patra třetího bloku. Šli jsme pomoci uklidit ten nepořádek, tedy přesněji řečeno sutiny z čtvrtého reaktoru. Rudoj a já jsme měli připravit ochranné obleky pro ostatní - olovem chráněnou zástěru a další věci. Trvalo nám to asi 15 minut, protože to byla z nouze ctnost, improvizovaný systém. Pak jsme obdrželi pokyny, co uklidit a kam to dát. Byly to zbytky zdiva, kovové pláty, kusy grafitu z reaktoru a palivového článku. Malé, tmavé kousíčky vysoce radioaktivního paliva, které nebyly v těch sutinách skoro vidět, představovaly pro pracovníky

největší nebezpečí. Každý, kdo na takový kousek šlápl, i když byl v gumových botách, měl příští ráno popáleninu z ozáření.

Předtím, než jsme vylezli na střechu, dostal každý člen skupiny dva dozimetry: ten první si dal do bot a ten druhý do náprsní kapsy. Úklid na střeše byl řízen pomocí velkých ampliů. První den šlo nahoru několik skupin. Když jsme se vrátili na ubytovnu, zeptal jsem se svých kamarádů, když se převlékali, jaké hodnoty radiace jim jejich dozimetry na střeše ukázaly. Jen několik z nich mělo vůbec čas se na ně mrknout, neboť krátce poté, co jsme začali pracovat, nám byly odebrány. Jeden člověk, co se na něj podíval, nikdy před tím dozimetr neviděl, takže nevěděl, jak má hodnotu přečíst. Všechno se dělalo ve spěchu. Museli jsme se co nejrychleji svléknout a předat obleky další skupině.

Moje chvíle nadešla příští ráno v deset hodin. Když jsem procházel podkrovím, ucítil jsem nepříjemný zápach, jako když se pálí elektrické dráty. Když jsem vylezl na střechu, rychle jsme našli pracovní nástroje - obyčejné lopaty. Nabrali jsme kusy zbytků čtvrtého reaktoru a hodili je do kontejneru na střeše. Nejdůležitějším úkolem bylo odklidit nejnebezpečnější kusy obsahující palivo z reaktoru. Byli jsme strašně neohrabaní, když jsme drželi lopaty v olovem pobitých rukavicích a snažili se vytrhnout zabodnuté kousky palivového článku ze střechy. Během těch pěti minut, kdy jsme pracovali na střeše, jsme stihli jenom nabrat jednu plnou lopatu a doběhnout s ní ke kontejneru. Hlavní pocit a přání bylo všechno dokončit a uklidit nebezpečné sutiny za každou cenu, tak rychle, jak to jen šlo. Když jsem sešel ze střechy, s překvapením jsem si uvědomil, že jsem během prací na střeše ani jednou nezvedl hlavu. Rychle jsem se podíval na dozimetr v náprsní kapse. Ukazoval 28 rentgenů za hodinu. Po krátké přestávce na cigaretu jsme zas byli na střeše a opakovali celý proces, abychom odklidili další palivové patrony. Ke konci pracovního dne si všechny skupiny na střeše odpracovaly svůj díl práce.

Večer jsme se shromáždili a vyslechli si poděkování od plukovníka, který likvidační práce řídil. Tvrdil, že se hladiny radiace snížily. Někdo se ho zeptal na dávku, kterou jsme dostali. Pevně prohlásil, že jsme určitě neobdrželi víc, než je přípustná dávka pro takovou práci, a to je 25 rentgenů za hodinu. To byla naprostá lež. Můj osobní dozimetr po první směně ukazoval 28 rentgenů a 39 po druhé. Takže celková dávka během deseti minut práce byla přinejmenším 67 rentgenů za hodinu. Navzdory tomu bylo ve všech oficiálních dokumentech napsáno 25 rentgenů za hodinu.

Kromě úklidu na střeše jsme se zúčastnili ještě několika vědeckých pokusů. Před naší směnou k nám do skupiny přišli vojenští lékaři a řekli, že zkouší nové léky proti ozáření. Půlce vojáků ve skupině rozdali bílou tabletku a druhé půlce červenou. Když jsme s likvidačními pracemi skončili, museli jsme tam zůstat ještě dalších osm dní kvůli lékařským prohlídkám. Už za těch deset dní v Černobyli a deset minut na střeše, kde se množství ozáření měřilo ve stovkách rentgenů, jsme zaplatili příliš

vysokou cenu. Až později, když jsme čekali ve frontách u doktora, jsme pochopili ten pokus, kterého jsme se účastnili jako bílé myši.

Měli jsme mít speciální ochranné obleky, a ne doma spíchnuté montérky. Když jsme se vraceli do normálního života, zjistili jsme, že nás podvedli - nejen co se týče množství ozáření, ale i peněz, které nám vyplatili. Skoro všichni "partyzáni", kteří byli dočasně odvedeni k vojenským jednotkám, měli dostat určité prémie, ale nikdo nic nedostal.

Anton Antonovič Vulčín, podplukovník ze Lvova, byl původně velitel vojenské jednotky 96 6 31 v prikarpatském vojenském okrsku. Likvidace černobylské havárie se účastnil od 17. května do 20. listopadu 1989 a nyní je držitelem Uznání 1. stupně, série A, číslo 003812.

Dávka ozáření, kterou jsem dostal, byla 42,38 rentgenů, ale když jsem černobylskou zónu opouštěl, do lékařské karty mi napsali jenom 14,98 rentgenů. Nyní jsem registrován jako invalida druhého stupně.

Naše vojenská jednotka byla umístěna v lese, v rámci zakázané zóny, ve vesnici Stracholesje (Černobylská oblast). Moje jednotka pracovala v Pripjati, poblíž čtvrtého reaktoru, v Černobyli, v městečku Zalesje a ve Slavutči. Muže z mé jednotky odvedly různé ruské vojenské komisariáty. Většina z nich přišla z republik ve Střední Asii. Byli tu buď muži ve věku mezi 30 a 45 lety se záznamem v trestním rejstříku, s jedním dítětem nebo bezdětní, nebo muži starší 45 let. Ovšem podle předpisů vydaných sovětským Ministerstvem obrany v černobylské zóně jako likvidátoři nesměli pracovat třicetiletí muži s jedním dítětem nebo bezdětní a ti, kterým bylo víc než 45 let. Musel jsem je všechny demobilizovat a poslat je zpátky na jejich vojenské komisariáty. Ty buď předpisy vůbec neznaly, anebo je hodily za hlavu. Spíš je zajímalo, jestli plní úkoly.

Ochranné oblečení pro pracovníky, jaké jsem měl i já, se skládalo z obyčejné vojenské uniformy, malých dozimetrů (říkali jsme jim tři tabletky) a z roušky z bílého plátna - to bylo vše. Jednou měsíčně nám dozimetry vyměňovali za nové, ale neřekli nám, jaké dávky ozáření dostali lidé, kteří pracovali na různých místech. Pokusil jsem se z vlastní iniciativy celou situaci objasnit v různých centrech mimo Černobyl. Ale nepodařilo se mi získat jasné odpovědi ohledně množství dávek mých pracovníků, včetně mě jako velitele jednotky. Jedli jsme v zařízení Zelenyj Mis a v Černobyli. Myslím, že strava byla nevhodná. Dávali nám pít minerálku z Kyjevské oblasti, a ne z nezasaženého regionu. A stejně jí ani nebylo dost.

Podle lékařských měřítek někteří z mých podřízených neměli vůbec dostat povolení, aby v černobylské oblasti pracovali, ale bylo téměř nemožné získat za ně prostřednictvím vojenských komisariátů náhradu. Stále ještě

mám pokyny vydané Ústřední lékařskou radou Ministerstva obrany. Splňoval jsem všechny podmínky, za jakých pokyny zakazovaly pracovat jako likvidátor v Černobyli. Ale pochopil jsem, že je mou povinností příkazy obházet. V důsledku toho jsem teď invalida druhého stupně. I když to je už sedm let, co jsem pracoval v Černobyli, jsem stále nemocný. V podstatě žiju stále na poliklinice.

Mám stálé bolesti hlavy (v horní, obličejové a zadní části), které jsou obzvláště nesnesitelné v létě. Hodně se mi točí hlava a často na chvíli ztratím vědomí. Mívám nekoordinované pohyby a také často upadnu, jako bych před tím vypil půl litru vodky. Mám zvětšenou štítnou žlázu, krevní tlak se mi stále pohybuje okolo 180/120 nebo i víc, bolí mě u srdce, nefunguje mi řádně slinivka a dostal jsem cukrovku. Vzali mi žlučník. Někdy jako bych ztrácel vládu nad nohama a mám náhlé bolesti v kotnících. Jakýkoliv pohyb vede k náhlé bolesti kloubů.

Stát se vůbec o moji léčbu nezajímá, ani o mé kolegy likvidátory. Žádné lékařské prohlídky nejsou, nemáme léky, které potřebujeme. Ty jsou k dostání jenom za peníze, v soukromých lékárnách. Na recept je nedostaneme, protože ve státních lékárnách prostě nejsou. Ve Lvově likvidátoři černobylské havárie nikoho nezajímají, ani úředníky z oblastních zdravotnických zařízení, ani z vojenských poliklinik. V některých státních zařízeních, kde jsme žádali o pomoc, nám řekli bez obalu, že jsme tam neměli být posláni a že jsme tam neměli jezdit, protože pak bychom neměli zdravotní problémy a nemuseli žádat o pomoc. Lázeňská rehabilitace pro likvidátory má daleko k dokonalosti. V okresním a oblastním vojenském komisariátě nám odmítli dát poukazy do lázní. Řekli, že žádné nejsou. Ukrajinské zákony se mění tak rychle, že nelze udržet se změnami krok. Takhle se o nás starají. Stát mi může vzít auto nebo cokoliv, co nám ještě zbylo, ale jen výměnou za zdraví, o které jsem přišel. Vyměnil bych to hned. Stáli o nás od roku 86 do roku 89, dokud potřebovali, abychom Ukrajinu zbavili neviditelného nepřítele - radiace. Slibovali, že se o nás budou starat do konce života. Ale teď už nás nepotřebují, ani vláda, ani Ministerstvo obrany. Na všechno zapomněli.

Ale udělali by líp, kdyby si pamatovali. Protože jestli se takové neštěstí, nedej Bože, stane znovu, už těm slibům od státu nikdo neuvěří. A my řekneme první - nikdy nikomu nevěřte, protože vaše zdraví není státní zájem. Přijmou nějaké zákony, naslibují hory doly, ale díky byrokratům to nebude k ničemu. Tihle nadutci nebyli nikdy vystaveni záření, nikdy nehnou ani prstem, aby sami pomohli likvidovat následky, ani jejich děti a příbuzní to nebudou dělat. Jestli zase dojde k nějaké nehodě, budou nás chtít zase, obyčejné lidi, které můžou snadno podvést. Jenže už nikdy! Nikdy. Podruhé nás nepodvedou.

Všichni nám vzít nemůžou, slzy v očích, bolest v srdci. Stydím se za svou zemi, za svou Ukrajinu. Umíráme, nás, likvidátorů Černobyli, je čím dál míň. Lékaři nám pomoci nemůžou. Jenom nás ponižují a zacházejí s námi jako se žebráky.

VYSÍDLENCI

Obyvatelé Martinoviči byli vystěhováni do Poltavské oblasti, kde pro ně byla postavena nová vesnice (Nové Martinoviči), aby tam začali nový život. Patří k těm šťastnějším, protože Nové Martinoviči byly postaveny na dobré půdě a jejich domy jsou relativně pevné. Přesto není začlenění uprchlíků do nového kraje snadné. Oblast je pro ně nová. Má jiné podnebí, jiné zemědělství a odlišné zvyky a tradice. Osadníci nedostali žádnou psychologickou podporu. V Nových Martinoviči žije nyní 1 000 lidí, což je zatím 450 z plánovaných 522 domácností. Z nich je 240 mladých lidí a 130 dětí.

Andrej, nyní starý muž, postrádá svůj původní domov a je pro něho těžké se přizpůsobit.

Stýská se nám po našem domově v Polissje. Tady není nic než step, rovná jako stůl. Není tu žádná řeka, žádné jezero, žádný potok. Místo je otevřené větru, který nám skučí do oken. Blízko Martinoviči, vesnice, kde jsme bydleli, byly dvě řeky, Uz a Bigucha - krásná místa. Naši vesničané se snaží zvyknout si tu už tři roky. Já a moje rodina tu jsme první rok. Přistěhovali jsme se, když byly domy dostavěny. Já jsem přišel nejdřív a moje žena a děti se za mnou přistěhovaly později. Zůstaly v Martinoviči, aby sklidily naši poslední úrodu, abychom mohli přežít první zimu tady. Teď je tu 400 nových domů a téměř všichni vesničané už byli přesídleni. V Martinoviči jsme všichni pracovali na státním statku a tady jsme vstoupili do zemědělského družstva (kromě Nových Martinoviči zahrnuje ještě tři další vesnice : Gurdincy, Kroti, Davidovka). Je to jedno z nejchudších družstev v kraji, a kraj je nejchudší v Poltavské oblasti.

Starší lidé jako já mají štěstí, protože ze své penze si mohou alespoň koupit chléb. Všechno ostatní získáváme z půdy. Pro mladé lidi je to těžší. Není tu práce. Většina našich mladých lidí pracovala jako řidiči nebo obsluha strojů. Nyní pracují, kdykoliv mohou sehnat práci. Ostatní jsou závislí na penzích svých rodičů. I ti, co mají práci, nedostali výplatu už tři měsíce. Náš starý statek se specializoval na chov dobytka. Toto družstvo také chová dobytek, ale neprosperuje a krmiva je málo. S naším vlastním dobytkem máme stejné problémy: nemáme nic, čím bychom ho krmili. Sbíráme v okolí, co najdeme, ale to nestačí.

Musím se starat o pět členů rodiny a mám ještě dvě dcery, které jsou vdané a žijí v Perejaslavi. Také potřebují pomoc, protože ani život ve městě dnes nepřináší bohatství. Je těžké obstarat si krávu, natož býka. Stát nikdy nebyl štědrý, pokud jde o naše mzdy, ale dřív se nám dařilo chovat dobytek a prodávat ho na maso. To nám přinášelo zisk. V Polissji bylo kde pást dobytek - háje a mokřiny, ale zde není nic a tak jen málo lidí

dobytek chová. Ale nějak to zvládneme. Během deseti let tu budou zahrady a budeme mít všechno, co potřebujeme. Jsme zvyklí pracovat.

Vesnice je vcelku pohodlná, jsou tu dva obchody, mateřská školka a škola. Zatím nemáme nemocnici, ale je tu stanice první pomoci. Občas nás navštěvují lékaři z centrálního lékařského zařízení a provádějí rutinní lékařské kontroly. My všichni jsme likvidátoři následků katastrofy a ostatní jsou Černobylské oběti. Za tu dobu, co tu jsem, nás navštívili třikrát.

Natálie pracuje v mateřské školce v Novém Martinoviči.

Školka byla postavena v naší vesnici před rokem. Je tam 54 dětí ve třech skupinách. Jsou jako všechny ostatní děti, ale přece jsou v něčem zvláštní - jsou to děti z Černobylu. Všechny mají osvědčení potvrzující jejich stav. Jsou slabé a často nemocné. Přirozeně pro ně děláme, co můžeme. Dáváme jim vitamíny, abychom odstranili následky ozáření a uzdravili je. V zimě trpí hlavně onemocněními dýchacích cest. Jsou tu často silné větry a podnebí je jiné. Naše děti byly zvyklé na podnebí v Polissje. Možná jsou nemocné, protože jejich organismy na to nejsou zvyklé. Ale mohou to být také následky Černobylu. Děti byly postiženy zářením víc než dospělí.

Bojíme se mít děti, ale není možné být bez nich. Žena bez dětí není skutečnou ženou. Kdo by vám podal sklenici vody, až budete staří, kdo by vám zatlačil oči, až zemřete? A tak ženy z Polissje mají děti a vychováváme je, jak nejlíp můžeme za daných okolností. Navzdory obtížím se nám podařilo zaměstnat 12 lidí ve školce. Ani ve zlých časech vláda nezadržuje peníze dětem. Je to snadnější, protože naše děti, vzhledem ke svému speciálnímu postavení, dostávají pomoc z centrálního rozpočtu. Také jejich rodiče se snaží jim dát všechno, co jen mohou.

Maxim, další přesídlenec, se snažil zařídit se v novém domově, jak nejlépe mohl. Vzpomíná na zmatky, které doprovázely evakuaci.

Podařilo se mi zřídit si tu opravdovou farmu: máme slepice, krocany, husy, prasata a krávu. Musel jsem hodně stavět a koupil jsem si stavební materiál ze starého bydliště. Říkají, že hladina záření je tu vysoká, vyšší než na některých místech uvnitř zóny. Evakuace Martinoviči byl opravdu zážitek. Nejdřív nás chtěli vystěhovat všechny. Ti, co žili v okolí vesnic

Rudnya, Vovči Lis a Kliviny, byli přestěhováni přes noc a vzali si, jen co mohli unést. My jsme byli zřejmě v bezpečí, tak nás nechali a začali nás zásobovat nezávadnou vodou a plynem. Přivázeli vodu na každý dvorek. Postavili novou školu, klub s třemi sty místy a obchod. Nyní je to všechno vyplněno a rozkradeno. Vesnice měla 700 domácností a bylo do ní investováno mnoho státních peněz. Mladí lidé zde nemají místo, kde by se scházeli, není tu žádný klub. Večer zůstávají doma. Slíbili nám patrovou nemocnici, ale zatím nepostavili ani přízemí. Lidé jsou tu přirozeně často nemocní, vždyť se přistěhovali z Černobylské oblasti. Jedli jsme méně kontaminované potraviny než ostatní, ale stejně jsme jich snědli hodně. Nu, když nás záření zatím nedostalo, nemáme se čeho bát. Naše duše však pláčou, když si vzpomene na Polissju. Je to, jako kdyby naše kořeny byly přeseknuty.

Natalia, lékařská asistentka na stanici první pomoci vysvětluje, že pracují v polních podmínkách bez přiměřeného vybavení nebo zásob.

Naše stanice první pomoci pracuje tři roky. Nemáme vodu ani nic jiného. Vyšetřujeme pacienty v několika místnostech a bydlíme v jedné z nich - pracují tu dva lidé (já bydlím se svou rodinou, moje kolegyně žije u svých příbuzných). Podmínky se zde každým dnem zhoršují. Náš limit na léky pro toto čtvrtletí je šest milionů karbovanců (33 US dolarů). Máme šest obvazů. Naše sanitka je sanitkou jen podle jména, protože náš příděl pohonných hmot je 20 litrů na měsíc. To stačí tak na dvě cesty do Pirjatina. Proto ji používáme jen v nejnaléhavějších případech.

Je tu hodně nemocných lidí, protože všichni pocházejí z Černobylu. Jejich zdraví je podstatně ohroženo. Lékaři z centrální nemocnice nás za poslední tři roky navštívili desetkrát. Ale lidé nechodí na tyto schůzky a nenavštěvují střediska zdravotní ochrany. Nevěří medicíně, protože je k ničemu. Když napíše doktor pacientovi z Černobylu recept, vezme ho do lékárny v Pirjatinu. Ale tam na tyto recepty zadarmo nic nedají. Buď opravdu nemají léky, nebo prostě dát nechtějí.

Děti jsou tu slabé a často jsou nemocné, protože mají oslabený imunitní systém. Jedno z dětí zemřelo. Mám v kartotéce deset nemluvňat a sedm těhotných žen. Když jsme žili uvnitř zóny, situace byla lepší, kontrola byla lepší, měli jsme lepší zásobování léky, u složitých případů jsme mohli zavolat do Kyjeva, mohli jsme konzultovat a pacienty někam poslat. Měli jsme program pro zlepšení zdraví dětí a dostávali jsme poukazy na prázdniny. Tady nemáme nic. Kromě toho, lidé nemají čas. Musí stavět. Nemají práci ani peníze na dovolenou. Co můžeme dokázat za ten jeden milión (5,5 US dolarů), který máme ročně přidělovaný na zlepšení zdraví?

Bud' si o nás myslí, že jsme úplní hlupáci, nebo nás urážejí. Navíc nám tento rok zastavili výplatu odškodného. Upřímně doufám, že nám tu postaví novou nemocnici. Musíme pro tuto osadu zajistit řádnou lékařskou péči.

V poslední době se tu množí případy náhlého úmrtí. Lidé, kteří na pohled netrpěli žádnou chorobou, kteří nikdy nenavštěvovali lékařské zařízení, náhle umírají, a ne jen staří, ale lidé středního věku i mladí. Za necelé tři roky tu zemřelo celkem 54 lidí.

Moc bych si přála pracovat normálně, aniž bych musela žádat o pomoc. Téměř o všechno se musím doprošovat. Nechci nic pro sebe, ale pro lidi, kteří ztratili své zdraví kvůli Černobyli, kteří za katastrofu zaplatili svými životy. Přála bych si, aby země, ve které pracuji, byla trochu velkorysejší ke svému těžce pracujícímu lidu.

UVNITŘ ZÓNY

Téměř od samého začátku se lidé začali znovu objevovat uvnitř zakázané zóny Černobylské jaderné elektrárny (30 kilometrová zóna okolo jaderné elektrárny). Vládní úředníci, zodpovědní za zónu, jim říkají samousedlíci (v ukrajinštině samosel). Důvody, proč zůstali nebo se vrátili, jsou různé, ale všeobecně svědčí o tom, že evakuační politika selhala. Ti, kdo se snaží střežit a spravovat zónu, mají těžký úkol.

Příběh jedné staré ženy z vesnice Ilnicy v okrese Polissja vysvětluje, proč se někteří vystěhovalci vrátili do svých domovů.

Vystěhovali nás první den o Velikonocích (4.května 1986). Nejdříve nás převezli do okrsku Makarievsky (Kyjevská oblast) a usídlili mezi místními obyvateli. Náš dobytek byl shromážděn a odvezen první, my jsme byli odstěhováni druhý den. Čtyři měsíce jsme žili mezi cizími lidmi a pak, po pěti měsících nás převezli do nového bydliště v Jagotinském okrsku. Zůstali jsme tam přes zimu. Nové domy byly postaveny špatně, byly studené a vlhké. Byly postaveny na podmáčené půdě a země nebyla správně zarovnaná. Zima byla krutá - hodně sněhu a mrzlo. Na jaře, když sníh roztál, čekala nás další pohroma - voda neodtekla. Podemlela zdi a domy se zhroutily. Naštěstí nám předseda místního družstva z Dibrovy

pomohl a zařídil přestěhování lidí zpět. Tak jsme se vrátili domů. Někteří naši sousedi se usadili v Dibrovy nebo na "čisté" půdě (Toto území je mezi 30 kilometrovou zakázanou zónou a vysoce kontaminovaným územím s nařízenou evakuací v okrsku Ivankovsky). Podmínky tam byly těžké a tak se chtěli vrátit domů, ale nedovolili jim to. My jsme aspoň doma. Náš život není příliš těžký. Náš místní obchod je zásobován potravinami každou středu, a dvakrát týdně dodávají chleba. Často tu měří půdu pro zjištění radiace, ale hodnoty nám neřeknou. Nějací Američané nás nedávno navštívili, vykonali nějaká měření a pak rychle zmizeli. Žijeme tu už skoro deset let. Je to škoda, že stráže nedovolí našim příbuzným, aby nás navštívili. Nedovolí našim lidem v autech překročit kontrolní stanoviště. Ale vcelku to tu není tak zlé. V poslední době dokonce dovolili dětem "z venku", aby tu strávili léto se svými prarodiči.

Ilnicy je také domov 77 leté Ganny, jedné ze sta lidí, kteří ještě bydlí ve vesnici.

Můžeme tu žít hlavně díky tomu, co sklídíme. Nikdo by nevyžil jen ze své penze. Ta se pohybuje mezi 1 200 000 a 3 000 000 karbovanců, každý dostává jinou sumu. Když si koupíme chléb, nezbudou peníze na jiné věci. Musíme šetřit aspoň pět měsíců, abychom si mohli koupit něco jiného. Živíme se sbíráním lesních plodů a hub a pěstujeme plodiny na polích. Letos jsem zasadila pět akrů brambor. Filaretovič osázel 40 akrů. Má opravdovou farmu s prasaty a slepicemi. Pěstujeme různé plodiny - cibuli, okurky, mák. Koláče s mákem jsou velmi dobré. Ale mouka, co nám vozí, je drahá, a tak si můžeme koupit jen jeden pytel na dvě osoby. Žijí tu různí lidé a někteří jsou bohatší než druzí, jako všude jinde. Bohatší jsou ti, co pracují na směny. Ale většina zdejších obyvatel, asi 80%, jsou staří 73-75 let. Je tu málo mladých lidí s dětmi, ale v létě má polovina vesnice děti u sebe.

Je tu samozřejmě méně obyvatel než před katastrofou. Ilnicy byla velká vesnice s asi 700 domy. Ti, kdo nepracují, se scházejí o svátcích a baví se, jak nejlépe dovedou. Není zde kostel, ale máme modlitebnu. Kněz žije v Černobyli. Ti z nás, kdo nejsou nemocní, se scházejí v modlitebně. Nosíme staré šaty - nemůžeme si dovolit koupit si nové. Jídla si vaříme na kamnech a topíme dřevem. To sbíráme v okolí nebo nám ho chlapci nosí výměnou za láhev alkoholu. Nemáme jinou možnost. Nedodávají nám ani uhlí ani plyn. A i kdyby ho dodávali, z čeho bychom ho zaplatili? Z našich penzí?

Nemoci jsou normální - jsme staří a měli jsme těžký život - válka, hlad, německá okupace. Přežili jsme všechny tyto těžkosti a vychovali zde své děti. Teď chceme dožít zbytek svého života zde a být pochováni blízko

našich předků. Ale náš pobyt zde nebude legalizován. Říkají, že tu žijeme ilegálně. Ať si úřady uvědomí, že my jsme tu doma, ať legálně nebo ilegálně, my nevíme. Všichni lidé jsou si rovni v Božích očích. Nepotřebujeme razítka k pobytu.

Brainets Vasil, 54 let, obyvatel vesnice Martinoviči, čekal na vystěhování do roku 1993.

Co se stalo s naší vesnicí po katastrofě v Černobylu, by stačilo na dobrý román. Do roku 1993 se nemohli rozhodnout, co s námi udělat, zda nás mají evakuovat nebo ne. Nejdřív poslali spoustu strojů a vojáků, aby vyčistili naše domy pomocí chemikálií a vyměnili střechy. Odvedli dobrou práci, umyli domy a vyměnili střechy před příchodem zimy. Byli to vojáci a pracovali tvrdě. Ale nebylo to k ničemu. Měření ukázala, že chemické ošetření nepomohlo. Domy byly zase brzy radioaktivní. Když je okolí kontaminováno, větry a déšť přenášejí zamoření. Konečně to pochopili a souhlasili, že nás přesídlí.

Ale to je zase jiná historie. Seznamy byly dokončeny, ale ne všichni lidé tam byli zaneseni. My jsme na něm nebyli. Navštívil jsem nedávno evakuační správu, abych je požádal o své dokumenty. Řekli, že nevědí kde jsou. Ale řekli, že budu přestěhován s ostatními z okrsku Polissja.

Kdyby tu byla ulice s aspoň deseti domy, zůstali bychom tu. Je možné tu žít: v lese poblíž Radienky Maximoviči jsou dobré houby, v řece Uz, přítoku řeky Pripjať, jsou ryby - kapr, okoun, a dokonce raci. Mnoho lidí sem chodí rybařit. Před dvěma lety tu dělala testy nějaká švédská laboratoř, měřila hodnoty radiace. Právě jsem se vrátil od řeky a jejich šéf mě požádal, abych jim dal nějaké kapry na rozbor. Provedli měření a pak řekli, že je to v pořádku. Ryby jsou požitelné po 100 gramech vodky.

Máme dva syny. Také mají problémy s evakuací. Dlouho trvalo, než seznamy pro přesídlení byly dokončeny, a než listiny obdržely všechny nezbytné úřední podpisy. Takovou důležitou záležitost není možné uspěchat! Ale zatím, co procedura probíhala, život šel dál. Děti se ženily a vdávaly, a dokumenty už byly neplatné. Bylo tam více rodin než domů. Proces začal znovu a můj syn odtud odešel, protože nemohl čekat na úřady, až se znovu dostanou k jeho případu. Musíme si vydělávat na živobytí a on má malé děti. V každém případě není radno vychovávat děti uvnitř zóny a tak odešli do Kyjeva. Nyní pracuje ve Vyšněvy. Už třetí rok čekáme na dům, možná, že ho někdy dostaneme.

Nina Golovko pracuje v zóně jako lékařka tři roky a stará se o ilegální usedlíky.

Náš okrsek je malý. Máme 130 pacientů v Ilnicy, 41 v Lubjance a 22 v Rudne. Když jsem tu začala pracovat, bylo tu víc lidí - jen v samotné Ilnicy jich bylo 180. Nejčastější jsou kardiovaskulární onemocnění, což není překvapující, protože většina obyvatel jsou staří lidé, to se nemůže přičítat ozáření. Pokud jde o rakovinu, nezaznamenali jsme v okrsku žádný případ. Nyní provádíme radiační vyšetření obyvatelstva. Mohu říci, že obecně jsou dávky nižší, než mohly být, ale stejně jsem si jistá, že je nebezpečné tu žít, hlavně pro lidi středního věku a mladé. Nicméně mnoho lidí žije uvnitř zóny a naše poliklinika má tři oddělení. Pečujeme o některé lidi středního věku, mladé a dokonce i děti. V mém okrsku se v letech 1992-93 narodily dvě děti. Bylo těžké přesvědčit tyto matky, aby opustily zónu. V létě mnoho rodičů přiváží děti, aby navštívily své prarodiče. Řekli jsme jim, že je to tu nebezpečné, že děti mohou trpět akutními poruchami následkem vnitřního ozáření těl, ale bylo to zbytečné. Neuvědomují si, co dělají.

Jedí převážně potraviny ze svých zahrad, sbírají lesní plody, loví a rybaří. Vaří svá jídla na kamnech na kontaminovaném dřevu. Všechna tato jídla nepochybně obsahují určitou dávku zamoření. Nejsou dodávky jiného paliva. Problém paliva nebyl vyřešen ani pro zdravotnická zařízení. Máme mnoho dalších problémů. Máme nedostatek nejdůležitějších léků a stěžejí si poradíme s naléhavými případy. Doprava je velmi obtížná. Sanitní vozidla slouží nejdříve těm, co pracují na směny a pak teprve přijdou na řadu ostatní. Pro celou zónu máme jen dva nebo tři vozy. Nemáme jak odvézt pacienty do nemocnice. Nejbližší je v Černobyli, 27 km od Ilnicy. Naše zařízení nemá svůj vlastní vůz, ale my potřebujeme navštěvovat nemocné lidi v nemocnicích - žádný z těch vysoce postavených úředníků na to ani nepomyslel.

Nedávno se vynořil nový problém s pitnou vodou. Místní veřejná hygienická stanice říká, že voda ve studních je závadná, ale nikdo nespíchá s jejich vyčištěním. Imunitní systém obyvatel zóny je oslaben a epidemie by znamenala katastrofu. Ale my, lékaři, se nevzdáváme naděje, a děláme, co umíme. Musíme pomáhat nemocným a léčit je, ať se vláda stará o své lidi nebo ne. Proč tu pracujeme? Určitě ne pro peníze, protože je to hanba, jakou cenu vláda přikládá lidskému životu a zdraví.

OČISTA LIDÍ

Zatímco likvidátoři riskovali své životy, aby očistili trosky po katastrofě v Černobylu, ukrajinští lékaři se museli vypořádat s úkolem pomoci lidským obětem neštěstí.

Anatolij Matejko je primář ukrajinského diagnostického porodnického centra. V době neštěstí byl také členem parlamentního výboru, ustanoveného ad hoc k prozkoumání situace. Strávil několik měsíců v černobylské zóně a zkoumal zdravotní problémy v oblastech zamořených radioaktivitou.

Byla to má zkušenost v této pracovní skupině, která mě přiměla zasvětit svůj život pacientům trpícím následky ozáření. I když jsme byli stále součástí Sovětského svazu, náš výbor donutil Ukrajinu, aby jako první diagnostikovala onemocnění způsobené katastrofou v Černobylu jako nemoc z ozáření. Toto rozhodnutí způsobilo problémy nám a našemu ministru zdravotnictví Juriji Spiženkovi, a dostali jsme se pod nátlak vedení z Moskvy. V té době bylo oficiálně zakázáno diagnostikovat nemoci způsobené černobylskou katastrofou. Byli jsme první, kdo ukázal, že jsou dva typy onemocnění z ozáření: akutní a chronické. U pacientů, kteří se podíleli na očišťovacích operacích v areálu Černobylu v letech 1986 až 1987 a trpěli akutním onemocněním z ozáření, se později rozvinulo chronické onemocnění. U těch, kteří žili v méně zamořených oblastech, jsme zjistili postupné postižení některých orgánů. Léčit pacienty dnes, 10 let po katastrofě, je obzvláště těžké. Doplácíme na dřívější cenzuru. Měli jsme světu oznámit hned na samém začátku, že výbuch v Černobylu byla bezprecedentní komplexní katastrofa, unikátní v dějinách lidstva. Nebyla srovnatelná s Hirošimou nebo Nagasaki, ale mnohem komplikovanější. Ale kvůli zákazu jsme přišli o životně důležité zkušenosti a cenné vědecké informace, které by nám byly pomohly. I tak získali ukrajinští lékaři unikátní zkušenosti, které žádná jiná země nemá. Ale kvůli nedostatku informací o ranných příznacích jsme byli nuceni udělat určité prognózy o vývoji onemocnění jen na základě druhotných příznaků. Léčebné metody, vyvinuté ukrajinskými lékaři, vyvolaly diskusi o tradičních způsobech léčby nemocí z ozáření a vyvrátily některé klasické teorie. Nyní máme zkušenosti a statistiku, která to potvrzuje. Je také jasné, že sociální situace má velký dopad na míru onemocnění. Děti trpí nejvíc. Riziko, že novorozenec bude mít postiženou centrální nervovou soustavu se podstatně zvyšuje, je-li matka ve stresu. To jsou lékařské a sociální aspekty. Náš výzkum ukazuje, že onemocnění mezi dětmi a ženami v

reproduktivním věku v zamořené oblasti je asi 1,5 až 2x vyšší než je průměr na Ukrajině. Našli jsme souvislosti mezi hladinami zamoření a místními onemocněními. To nám také umožnilo podniknout jistá bezpečnostní opatření a vyvinout účinnější metody prevence. Přesto jsme zaznamenali prudký vzrůst gynekologických onemocnění u mladistvých (do 20 let). Analyzujeme tyto údaje. Dokonce běžná onemocnění vykazují nové vlastnosti a mění své struktury. Například žaludeční vředy. Došlo ke znatelnému zvýšení výskytu, hlavně v těžce zamořených oblastech. Nyní navrhujeme těsné sledování, abychom mohli diagnostikovat v zamořených oblastech žaludeční vředy v ranném stadiu. Avšak skutečnost je úplně jiná - naše ekonomické problémy vážně omezují lékařské služby.

Nyní začínáme vidět dlouhodobé následky Černobylu. Dnes mají děti, kterým bylo 6-8 let v roce 1986, své vlastní děti. Předběžné studie naznačují, že tyto děti budou mít pravděpodobně různé poruchy centrální nervové soustavy, zvláště pokud jejich matky žily v zamořených oblastech. Konečné závěry budou vyvozeny během několika let. Zhoubné nádory u dětí ukazují vzestupnou tendenci, postihují hlavně štítnou žlázu, krev a dýchací orgány. Onemocnění krve také stoupají. To se vztahuje na děti narozené v zamořených oblastech dlouho po katastrofě.

Jsem znepokojeni kvůli léčení černobylských dětí v zahraničí. Jsem přesvědčen, že léčení dětí v zahraničí je rozumné jenom v naléhavých případech, kdy naše medicína už nemůže víc udělat. Jsem si jistý, že většina nemocí způsobených černobylskou katastrofou je léčena lépe našimi lékaři než jejich západními kolegy. Mají unikátní zkušenosti a unikátní metody pro léčení nemocí z ozáření.

Pokud jde o humanitární pomoc, vím, že existuje přísloví "Darovanému koni na zuby nekoukej". Ale zdá se, že mnoho lidí na Západě bohatne z našeho neštěstí. Nebudu nikoho jmenovat, ale je jich mnoho. Častokrát jsem viděl zásilky zahraniční pomoci, které obsahovaly zastaralé vybavení nebo lékařské nástroje. Snad si někteří cizinci ze Západu spletli zónu lidské katastrofy se skládkou haraburdí. Neplatí to ale o všech dárcích. Chtěl bych vyjádřit upřímné poděkování. Japonsku za zaslání pomoci, která vždy obsahuje to, co potřebujeme - nejen léky, ale i speciální nástroje a vybavení.

Profesor Alexanedr Ivanovič Avramenko je vedoucí oddělení pro ochranu zdraví Kyjevské oblasti. Je také znepokojen zhoršujícím se zdravotním stavem a vzrůstem nemocnosti.

Černobylská katastrofa se odehrála na území Kyjevské oblasti. Toto území zahrnuje 19 krajů, s 1 175 000 obyvatel, z toho asi 240 000 dětí. Tehdy jsem řekl a stále tomu věřím, že to je genocida - pohroma pro Ukrajinu, dnes i zítra. Ale nejdřív bych chtěl vysvětlit, proč nám nevěří - je to proto, že už nám řekli tolik lží. Michail Gorbačov s tím začal. Po tři měsíce nikomu nedovolil vstoupit do zóny, aby se sám přesvědčil o rozsahu zamoření. Odborníkům byl povolen přístup až když už se všechny izotopy s krátkým poločasem rozpadu rozpadly a zůstaly jen dlouhodobé izotopy jako cesium, stroncium a plutonium. Tak se rozhlédli okolo a řekli: "Lidem se podařilo přežít za těchto podmínek a tak přežijí". A teď nám nikdo nepomáhá. Jaké byly následky pro Kyjevskou oblast? Především, zdraví celé populace, jak dětí tak dospělých, se podstatně zhoršilo. Demografická studie je znepokojující. Porodnost prudce poklesla a úmrtnost vzrostla (během tohoto období stoupla z 13,1 na 15,7 na 1000 obyvatel, t.j. téměř o 20%). Délka života poklesla. Přirozený přírůstek obyvatelstva klesl z 2.3% na 1.8%. Našeho obyvatelstva ubývá.

Nemocnost všeobecně vzrostla o 30%. Vysoký tlak se ztrojnásobil a je nyní častější u mladých lidí. Výskyt ischemického srdečního onemocnění se zvýšil o 103%, vředové choroby o 65.6%, diabetu o 61% a srdečních záchvatů o 75%. Také pozorujeme podstatný nárůst nemocnosti u dětí (poruchy žláz s vnitřní sekrecí, respirační onemocnění, poruchy žaludeční a střevní, nervové poruchy, oční poruchy a nádory). Ve věku od jednoho do čtrnácti let jsou nádorová onemocnění na druhém místě za úrazy. Mnohé nemoci mění klinické obrazy následkem oslabení imunitního systému. Podstatně vzrostly poruchy štítné žlázy. Výskyt strumy mezi populací obecně se ztrojnásobil a je 44 násobný mezi dětmi, včetně 55 násobného vzrůstu adenomatózní strumy. (!) Obzvláště alarmující je výskyt rakoviny štítné žlázy. V posledních letech se výskyt u dospělé populace, v porovnání s rokem 1985, ztrojnásobil. Počet výskytů rakoviny štítné žlázy u dětí od roku 1988, kdy jsme zaznamenali první případ, dosáhl 35 v Kyjevské oblasti, a na Ukrajině je více než 300 případů. Jedním z nejvíce varujících jevů je 2-2,5násobný vzrůst infekčních nemocí mezi dětmi. Ale vládní a veřejné instituce se k Černobylu obrátily zády. Zákony byly vydány, ale nemohou být prosazeny. Nás, lékařské odborníky, nechali, ať si poradíme, jak umíme. Vyvinuli jsme program pro oblast, ale chceme celonárodní program. Statistiky nejsou aktualizovány. Pokračujeme v aktualizaci registru pro Kyjevskou oblast a sestavujeme svou vlastní databázi. Ale vláda to nedělá z nedostatku financí. Lidé nemají léky. Lékárny nyní fungují na tržním principu a lidé nemohou zadarmo dostat léky, na které mají nárok. V lékařských zařízeních není moderní vybavení, pomocí kterého by bylo možno studovat problémy spojené s černobylskou

katastrofou, žádná endoskopie, ultrazvuk, elektrokardiografy, laboratorní vybavení a činidla.

Jako prioritní záležitost by vláda měla evakuovat lidi ze zamořených oblastí a urychlit tento proces. Nechápu, proč by měli dál žít v okrsku Polissja. Museli jsme těžce bojovat, abychom udrželi malou oblast zřejmě čisté půdy uvnitř této zamořené oblasti. Investujeme obrovské sumy peněz do znovuvybudování veřejných budov a vytvoření okresního centra v Polissje. Ale abyste se dostali do tohoto čistého mikroregionu, musíte cestovat dlouhé vzdálenosti zamořeným územím. Území zóny Polissje musí čelit rozsáhlé migraci radionuklidů vzhledem k častým větrným bouřím, které se opakují každý rok. Musíme zastavit toto plýtvání penězi a přesunout tyto prostředky k lidem, kteří trpěli.

Další prioritou je okamžitě zorganizovat dodávky čistých potravin dětem a celé postižené populaci. A musíme změnit systém léčebné rekreace a přestat posílat děti do ciziny. Měli bychom vybudovat rekreační centra na Ukrajině. Tyto činnosti odčerpávají z rozpočtu mnoho peněz, které by se měly použít na vybudování našeho vlastního zdravotnického systému.

UKRAJINŠTÍ ÚŘEDNÍCI.

Katastrofa v Černobylu vložila nezměrné problémy na úředníky na všech vládních úrovních. Mnozí udělali, co mohli, a riskovali vlastní životy, aby pomohli. Jiní zneužili situaci pro svůj vlastní prospěch a někteří v tom pokračují i teď.

Vasyl Krjučkov - bývalý tajemník Ústředního výboru Komunistické strany Ukrajiny, zodpovědný za vojenský průmyslový komplex a bývalý poslanec za Ukrajinu, říká, že většina ukrajinských úředníků tvrdě pracovala, aby pomohla s očištnými pracemi v Černobylu bez ohledu na nebezpečí, které jim hrozilo.

V předvečer katastrofy na čtvrtém bloku Černobylské jaderné elektrárny, Kyjevský krajský výkonný výbor a krajská správa rozhodly provést rutinní cvičení civilní obrany. Návštěva místního štábu civilní obrany byla naplánována na 26.dubna. Když jsem čekal brzy toho rána na autobus, byl jsem překvapen, když místo předsedy výkonného výboru Revenka, jsem

uviděl jeho zástupce Ivana Pljuše vystupovat z auta. Řekl mi o hořícím reaktoru a řekl, že předseda rady odjel vyšetřit situaci na místě a zorganizovat záchranné práce. Bylo mi řečeno, abych zůstal ve své kanceláři a nic neříkal o důvodech předsedovy nepřítomnosti.

V přijímací místnosti prvního tajemníka ústředního výboru ukrajinské komunistické strany mi řekli, že čtvrtý blok černobylské jaderné elektrárny byl odpojen ze sítě kvůli požáru, který vypukl minulé noci a že opravářské práce probíhají. Měl jsem pocit, že něco není v pořádku, ale nemohl jsem získat žádné informace od Rady ministrů, kde obavy také vzrůstaly. Já a předseda, zodpovědný za obranu, jsme se rozhodli, že pojedeme na ryby na místo blízko elektrárny, když jsem dostal rozkaz z Rady ministrů, abych odjel do elektrárny. Řekli mi, že hořící reaktor uvolňoval radioaktivní záření a evakuace obyvatel Pripjati musí začít okamžitě.

To, co jsme viděli v elektrárně, námi otřásl. Okamžitě jsme pochopili rozsah katastrofy, kterou jsme si neuměli představit. Prioritou byl zničený reaktor. Nejvyšší pracovníci a záchranné čety už tam byli. To byl začátek dní a nocí strávených ve štábu na likvidaci katastrofy ve válečných podmínkách.

Dodnes žádný z mých ukrajinských kolegů, ani já, jsme nedostali jasnou odpověď na dvě otázky: Kdo organizoval tento absurdní experiment na zvýšení produkce energie a proč? Za druhé, kdo nařídil, aby byl poplašný systém vypnut a jaký byl skutečný účel tohoto experimentu?

Dnes je snadné nás kritizovat pro špatnou kvalitu stavby sarkofágu. Mohu jen odpovědět, že tehdy, během aktivního stádia neštěstí, jsme dělali, co bylo možné, ale méně, než jsme chtěli. Neměli jsme žádné instrukce pro takové operace a nebyly ochranné obleky, schopné chránit lidi před vysokými dávkami záření.

Inženýrské práce se musely udělat rychle a my všichni - dohlížitelé, příslušníci branných sil a vědci - jsme věděli o pracovních podmínkách a riziku, ale rozhodli jsme se je vzít na sebe dobrovolně. Nevím o žádném případě, kdy by voják nebo civilista byl k práci přinucen. Na základě své zkušenosti mohu říci, že se zdálo, že mysl prostě ignorovala hrozbu ozáření. Nemůžete je vidět, cítit nebo ochutnat. Jediný nepříjemný pocit, který jsem měl blízko reaktoru, bylo protivné svědění v krku. Nevzal jsem si ochranný oblek. Bylo moc horko. Ještě teď mám stopy popálenin na kůži.

Alexandr Usanov, první náměstek ministra výstavby Ukrajinské sovětské socialistické republiky, který učinil konečné rozhodnutí o stavbě sarkofágu, navštívil všechna místa, kde práce probíhaly. Byla mezi nimi i nejnebezpečnější místa, ale cítil se odpovědný za to, že se přesvědčí, že práce byly udělány pořádně.

Každý nezdařený pokus stojí lidské životy. Všichni funkcionáři, jichž se to týkalo, udělali totéž. Chtěli se přesvědčit na vlastní oči a nespoléhat se na plány nebo dokumenty. Například, bylo nutné postavit sklad na vyhořelé palivo z reaktoru. Pomáhal jsem pro něj vybírat místo. Nasedli jsme do obrněného transportéru a přiblížili jsme se místu, jak nejdále to šlo vozem, ale zbytek jsme šli po nechráněné cestě pěšky. Hladiny záření byly relativně nízké - 10 rentgenů za hodinu. Jak jsme spěchali vysokou travou, zakopl jsem a poranil si nohu, která mě občas stále zlobí. Ale tehdy jsme nevěnovali pozornost takové hlouposti jako je naše zdraví. Nevím, kolik času jsme tam strávili a jakou dávku ozáření jsme dostali (neměli jsme s sebou dozimetr), ale dokončili jsme projekt.

Bylo mnoho případů opravdového hrdinství. Během požáru teploty překračovaly 1 300 stupňů Celsia a zvyšovala se pravděpodobnost, že reaktorové palivo se roztaví a prosákne do spodních vod. Při teplotách blížících se 2 000o C hrozilo nebezpečí nového výbuchu, který by ohrozil nejen sousední Kyjevský okres a Žitomirskou oblast, ale také hlavní město. Požádali jsme doly v Lugansku o pomoc a horníci se ihned přihlásili jako dobrovolníci, v čele s místním tajemníkem strany Mykolou Popovem, který už zemřel. V krátké době vyhloubili pod reaktorem tunel a instalovali chladiče. Za své životy vděčíme těmto lidem.

Stroje s dálkovým ovládáním by byly nepochybně lepší, ale v té době nebyly k dispozici. Použili jsme všechny stroje, které jsme mohli včetně našich vlastních a zahraničních experimentálních modelů. Zkusili jsme je použít pro nejnebezpečnější práce uvnitř bloku nebo blízko něho. Ale i moderní elektronika a skafandry proti ozáření selhaly, zatímco lidé se ukázali být houževnatější. Pochopitelně někteří lidé byli neodpovědní. Například, během jedné dekontaminační operace, poručík nařídil svým vojákům, aby sbírali kusy země holýma rukama. Byl za to potrestán a pak bylo přijato nařízení, že na nejnebezpečnější operace se nesmí používat nováčky.

Mikola Sidorenko, 41 let, byl ředitelem jednoho zařízení v zóně. Cítí, že má morální povinnost pomáhat lidem postiženým katastrofou, ale může udělat jen málo před tváří cynické byrokracie.*

(* Jméno bylo změněno s ohledem na jeho bezpečnost)

Pro mě to není jen pracoviště, je to můj domov. Před katastrofou jsem měl relativně vysoké úřednické postavení na někoho, komu bylo 30 let. V roce 1986 jsem reagoval na jadernou katastrofu klidně, ačkoliv jsem byl znepokojen situací. Bylo mi líto mých spoluobčanů a kolegů, kteří byli v

zóně postižené zářením. Ale věřil jsem, že to zvládneme a ukážeme světu, že Ukrajina je humánní země, připravená k jakýmkoli obětem pro své občany. Až po několika měsících jsem si uvědomil, že jsem byl obětí lživé propagandy. Deset let po katastrofě nebylo uděláno prakticky nic pro odstranění následků katastrofy. To mě bolí, protože jako ředitel mám morální odpovědnost za tyto lidi a za všechno, co se tu stalo. Neztratil jsem svůj optimismus, ale jsem skeptičtější.

V roce 1986 jsme všichni věděli, že pracujeme v nebezpečných podmínkách, že riskujeme své životy a že někteří z nás za to později draze zaplatí. Ale také jsme věděli, že to musíme udělat, že je to naše povinnost k našim lidem a k naší zemi. A tak nikdo nezaváhal. Vědomě jsme vstoupili do radioaktivního pekla a znali jsme všechny následky. Teď říkají, že jsme pracovali za peníze. Samozřejmě, že byli někteří takoví lidé. Ale jsem si jist, že většina z nich, jako já, to nedělali pro peníze ani prospěch. Nejvíc mě rozčiluje naprostý nedostatek odpovědnosti těch, kdo vládou obrovskými sumami peněz, zde v zóně, ale neumějí s těmito prostředky udělat nic užitečného.

Nechápu, proč zatím ani vláda, ani úřad prezidenta, ani komise parlamentu - žádní vysocí funkcionáři nevěnovali pozornost lidem žijícím v této zóně. Mnoho lidí tu žije, a po deset let píší stížnosti různým úřadům, většinou marně. Možná to se stává se stížnostmi posílanými z území za ostnatými dráty. Možná je to osud všech, kdo byli odděleni plotem od společnosti, ať už z jakéhokoliv důvodu. Zdá se, že život uvnitř zóny má jiné rozměry než mimo ni. Obyčejní lidé, kteří přicházejí do zóny, začínají měnit své chování a dělají divné věci. Dočetl jsem se z vědecké literatury, že špatná funkce štítné žlázy způsobuje duševní poruchy a kretenismus. Možná se u většiny vedoucích pracovníků vyvinul kretenismus vzhledem k jejich profesionálním povinnostem, možná je nějaký druh kretenismu v mých snahách dokázat opak. Za deset let jsme neudělali žádný skutečný pokrok v našem hlavním úkolu, abychom očistili půdu. Na papíře to vypadá jinak. Investovalo se. Ale s jakým výsledkem? Kdo může říci, kolik centimetrů půdy bylo očištěno od ozáření? Na jaké ploše byly částičky reaktorového paliva imobilizovány a zafixovány, aby se zabránilo kontaminaci jejich šířením? Teď v zóně žije a pracuje asi 13 000 lidí. To je dostatečný počet. Mohlo by se začít s obnovou a rekultivací půdy. Je to proveditelné. Zóna by pak měla nějakou naději na přežití. Ale v současné době je malá naděje, protože není politická vůle.

Od samého počátku své existence vede Greenpeace tažení proti mýtu "Atomy pro mír". Deset let po černobylské katastrofě je více než kdy jindy jasné, že jaderná energie nepředstavuje konečné řešení, ale spíše nekonečné problémy.

V této zprávě nabízíme bezprostřední výpovědi těch, kteří zažili černobylskou katastrofu a nyní žijí s jejími důsledky. Mezi ně patří evakuace z jejich domovů, chudoba, podlomené zdraví a smrt jejich milovaných. Záměrem této zprávy není podat vědecká vysvětlení nehody, ale svědectví o tom, že Černobyl je pokračující lidská tragédie.

Nukleární energie je smrtelné dědictví minulosti. Chceme tedy lidstvu věčně připomenout, jaká je skutečná cena, kterou musí za nukleární technologii zaplatit. Greenpeace věří, že nyní nastal čas založit budoucnost na realistické, bezpečné a udržitelné technologii, jež nezpůsobí ekologické ani finanční ztráty spojené s atomovou energií. Greenpeace propaguje "Program nových energií" vycházející z koncepce energetické efektivity a obnovitelných energetických zdrojů.

Technologie vycházející z těchto koncepcí už existují, nikdo je nemusí vymýšlet, jsou nám k dispozici. Využívají nové materiály, lehké kovy, mikro počítače, silikonový film, celou škálu polovodičů a nových elektrických vláken. Jsou poháněny větrem, slunečním světlem, vlnami oceánu a bioplynem. Tyto zdroje energie jsou trvale udržitelné, protože je nemůžeme "vyčerpat" a protože příštím generacím po sobě nezanechávají dědictví znečištění a devastace životního prostředí.

Nadešel čas zastavit další rozvoj jaderného průmyslu, nyní nastala doba začít uplatňovat "Program nových energií".

Greenpeace Česká republika

Českomalínská 27, Praha 6, 160 00

tel.: 224 319 667, e-mail: greenpeace@ecn.cz

www.greenpeace.org

I. vydání, duben 1996.

Tato publikace je vytištěna na recyklovaném a chlorem neběleném papíru.